

JÓZEFA BAŁACHOWICZ

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

ZESPÓŁ EDUKACJI ELEMENTARNEJ

Niniejsze sprawozdanie obejmuje:

- opis prac nad wznowieniem aktywności naukowej członków Zespołu Edukacji Elementarnej przy KNP PAN;
- sprawozdanie z kolejnych zebrań zespołu EE i podjętych ustaleń;
- wykaz sporządzonych opinii, recenzji lub projektów.

WZNOWIENIE DZIAŁALNOŚCI ZESPOŁU EDUKACJI ELEMENTARNEJ W OBECNEJ KADENCJI KOMITETU NAUK PEDAGOGICZNYCH PAN

Ze względów formalnych Zespół Edukacji Elementarnej wznowił działalność w grudniu 2013 roku, z chwilą powołaniu dr hab. prof. APS Józefy Bałachowicz na członka Komitetu i powierzenia zadania kierowania pracami Zespołu.

Środowisko akademickie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej odczuwało brak konsolidacji i wspólnego forum do wyrażania opinii i działalności naukowej po zaprzestaniu wcześniejszych działań ZEE. Ze względu na trudności formalne zrodziła się inicjatywa powołania zespołu międzyuczelnianego zrzeszającego pracowników naukowo-dydaktycznych zajmujących się problematyką edukacji dziecka i kształcenia nauczycieli.

Na spotkaniu 30 kwietnia 2013 roku powołano Akademicki Zespół Wczesnej Edukacji i na przewodniczącego zespołu wybrano dr hab. prof. APS Józefę Bałachowicz, która podjęła rozmowy z prof. dr. hab. Bogusławem Śliwerskim oraz innymi Członkami Komitetu Nauk Pedagogicznych w celu sformalizowania działań tego zespołu. W grudniu 2013 roku otrzymała powołanie w skład Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN z powierzeniem obowiązków kierowania Zespołem Edukacji Elementarnej.

27 stycznia 2014 roku odbyło się pierwsze formalne posiedzenie ZEE w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, w czasie którego:

- ukonstytuował się komitet programowy Zespołu Edukacji Elementarnej w składzie: dr hab. prof. APS Józefa Bałachowicz – przewodnicząca, dr hab. prof. UMK Hanna Krauze-Sikorska, dr hab. prof. UMK Kinga Kuszak, dr hab.

prof. UWM Marzenna Nowicka, dr hab. prof. UwB Janina Uszyńska-Jarmoc, dr hab. prof. UwB Elżbieta Jaszczyszyn, dr hab. prof. UW Małgorzata Żytko, dr Elżbieta Marek – sekretarz, dr Marta Krasuska-Betiuk – sekretarz, dr Anna Witkowska-Tomaszewska – protokolant;

– wyznaczono podstawowe cele prac Zespołu: konsolidacja środowiska akademickiego związanego z problematyką edukacji elementarnej i kształcenia nauczycieli wczesnej edukacji, wsparcie młodych naukowców w procesie rozwoju naukowego, upowszechnienie wyników badań i osiągnięć naukowych, monitorowanie i opiniowanie projektów zmian w systemie edukacji dziecka oraz kształcenia nauczycieli. Ze względu na krótki horyzont czasowy prac Zespołu, postanowiono, że głównym zadaniem, wokół którego zostanie zogniskowana praca, będzie inicjowanie działań wynikających z programu *Kreatywny uczeń – student – obywatel*. Tytuł tego programu odczytano raczej jako *Kreatywny uczeń – student pedagogiki wczesnoszkolnej – nauczyciel*;

– w toku prowadzonych obrad komitet programowy przyjął, iż podstawową formą działalności Zespołu będą organizowane cyklicznie seminaria naukowe, w czasie których przewidziano: tematyczne wystąpienia, dyskusje naukowe, przegląd nowości wydawniczych oraz seminaria robocze zespołów problemowych i zespołów badawczych;

– podczas obrad wypracowano procedurę powołania członków Zespołu Edukacji Elementarnej oraz ustalono terminarz posiedzeń plenarnych ZEE. Jako główne miejsce posiedzeń uczyniono Akademię Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

TERMINARZ POSIEDZEŃ PLENARNYCH ZEE, PROGRAM I NAJWAŻNIEJSZE USTALENIA

Od stycznia 2014 roku odbyło się siedem posiedzeń plenarnych (i wcześniej jedno programowo-organizacyjne).

24 lutego 2014 roku w programie znalazł się wykład prof. dr. hab. Stanisława Dylaka, UAM pt. *Architektura wiedzy w szkole*. Gość zaprezentował najnowsze wyniki nad funkcjonowaniem mózgu i płynące z nich wnioski do systemu edukacji – perspektywy implementacji neurodydaktyki na grunt praktyki szkolnej.

Prof. dr hab. Heleny Siwek przedstawiła wyniki badań umiejętności matematycznych trzecioklasistów w świetle poziomu aktywności występujących w procesie rozwiązywania zadań z podręczników do kształcenia zintegrowanego. Wyniki badań pokazują, iż autorzy podręczników dostępnych na rynku wydawniczym skupiają się przede wszystkim na strategiach: (a) rozróżnienia – dostrzeganie w przedmiotach cech wspólnych bądź odmiennych; (b) tworzenia pojęć konkretnych – tworzenie klas konkretnych przedmiotów o wspólnych własnościach. Natomiast marginalnie traktują: (a) pojęcia abstrakcyjne i reguły proste – konstruowanie opisu słownego; (b) reguły złożone – budowanie reguł

będących kombinacją prostszych reguł; (c) rozwiązywanie problemu – „odkrycie” lub wynalezienie przez ucznia rozwiązania.

Dr Anna Witkowska-Tomaszewska przedstawiła perspektywę finansowania edukacji w latach 2014–2020 przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej w obszarze projektów edukacyjnych oraz grantów badawczych.

Podczas spotkania zaprezentowane zostały główne założenia programu *Kreatywny uczeń – student – obywatel*, wokół którego zogniskowana miała zostać praca Zespołu Edukacji Elementarnej w roku 2014 roku. Dr hab. prof. UwB Janina Uszyńska-Jarmoc zaproponowała obszary ewentualnych prac koncepcyjnych i badawczych Zespołu: badania obejmujące predyspozycje twórcze/potencjał twórczy dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym; badania obejmujące predyspozycje twórcze studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej – przyszłych nauczycieli oraz czynnych nauczycieli doskonalących się na studiach podyplomowych; opracowanie programu rozwijania kreatywności kandydatów na nauczycieli, opracowanie nowych (proponując zmiany) standardów kształcenia nauczycieli przedszkoli i klas I–III i opracowanie wzorcowego planu studiów – modułu specjalności.

Podczas dyskusji ustalono, iż zakres działań zostanie uściślony w wyniku konsultacji drogą elektroniczną i przyjęty na kolejnym posiedzeniu ZEE.

Józefa Bałachowicz przekazała informacje związane z wyrażoną przez Zespół opinią na temat programu *Równościowe przedszkole*. Opinia ta została sformułowana na podstawie stanowiska przedstawionego na piśmie przez następujących członków: dr hab. prof. UwB Elżbietę Jaszczyszyn, dr hab. prof. UwB Janinę Uszyńską-Jarmoc, dr hab. prof. UMK Kingę Kuszak, dr hab. prof. UWM Marzannę Nowicką, dr Jolantę Andrzejewską, dr Ewę Lewandowską. Ze sformułowaną opinią została zapoznana prof. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, która zalecała ostrożność przy upublicznianiu tej opinii ze względu na ideologizację stanowisk w dyskursie publicznym.

31 marca 2014 roku – w programie: wykład dr hab. prof. UW Małgorzaty Żytko nt. *Kreatywne uczenie się matematyki*. Jest to innowacyjny pakiet edukacyjny *Gramy w piktogramy* opracowany pod kierunkiem autorki, którego głównym celem jest: podwyższenie u uczniów szkół podstawowych i gimnazjów poziomu rozumienia matematyki i posługiwania się nią w praktyce.

Przedyskutowano zadania ZEE w realizacji wcześniej podjętego projektu *Kreatywny uczeń – student – nauczyciel* i sprecyzowano ich zakres. Ostatecznie powołano cztery zespoły problemowe:

- badanie potencjału twórczego dzieci w wieku wczesnoszkolnym – przewodnicząca prof. dr hab. Katarzyna Krasoń;
- badanie potencjału twórczego dzieci w wieku przedszkolnym – przewodnicząca dr hab. prof. UwB Janina Uszyńska-Jarmoc;
- badania potencjału twórczego studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej – przyszłych nauczycieli – przewodnicząca prof. dr hab. Irena Adamek;

– opracowanie wzorcowego programu studiów – modułu dotyczącego specjalności oraz programu rozwijania kreatywności kandydatów na nauczycieli i nauczycieli – przewodnicząca dr hab. prof. UWM Marzenna Nowicka.

Przewodnicząca ZEE przedstawiła program spotkania planowanego przez KNP PAN z władzami uczelni oraz wydziałów kształcących nauczycieli w Polsce, które miało odbyć się 9–10 czerwca 2014 roku i poprosiła o przygotowanie ewentualnych zagadnień i sugestii do dyskusji – ważnych dla środowiska pedagogów wczesnej edukacji.

12 maja 2014 roku posiedzenie Zespołu EE było poświęcone pracy podjętej przez zespoły problemowych, ustaleniu zadań i przyjętych kierunków badawczych oraz terminarza badań, koordynacji itp. Wyniki prac zespołów roboczych (plany i założenia prac badawczych) przedstawiono na zakończenie posiedzenia. 22 września 2014 roku odbyło się posiedzenie Zespołu EE w Uniwersytecie w Białymstoku w ramach konferencji nt. *Kompetencje kluczowe człowieka w społeczeństwie wiedzy* organizowanej przez dr hab. prof. UwB Janinę Uszyńską-Jarmoc. Poza dyskusją merytoryczną, dotyczącą oceny stanu edukacji wczesnoszkolnej, omawiano kwestie organizacyjne związane z przewidywanym zakończeniem kadencji i prac Zespołu (co stało się bezprzedmiotowe w związku z wydłużeniem kadencji).

17 listopada 2014 roku w programie: wykład dr. hab. prof. APS Jana Łaszczuka – rektora APS – na temat: *Kształcenie nauczycieli do twórczości w APS*, który odniósł się do najważniejszych kwestii związanych z kształceniem uczniów zdolnych: ustaleń definicyjnych, zakresu znaczeniowego, kontekstów kulturowych, sposobu diagnozy zdolności uczniów w szkołach, filozofii nauczania – związanych z kształceniem uczniów uzdolnionych oraz kształcenia nauczycieli.

Przewodniczący zespołów problemowych podsumowali poziom zaawansowania prowadzonych prac w ramach programu *Kreatywny uczeń – student – nauczyciel*, który ogniskuje w tej kadencji prace członków Zespołu Edukacji Elementarnej:

– Stan zaawansowania prac zespołu badającego potencjał twórczy dzieci w wieku wczesnoszkolnym przedstawiła prof. dr hab. Katarzyna Krasoń: badaniami postaw twórczych objęto ponad 300 dzieci w wieku 6 i 7 lat, dane są różnicowane pod kątem płci oraz miejsca zamieszkania (wieś, miasto); wprowadzono program opracowany przez prof. Katarzynę Krasoń do klasy pierwszej jednej ze szkół jako projekt innowacyjny; przygotowywane są kolejne narzędzia diagnostyczne.

– Stan prac zespołu badającego kreatywność studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej – przyszłych nauczycieli – przedstawiła prof. dr hab. Irena Adamek: opracowano narzędzia badawcze; badaniami zostało objętych 850 studentów specjalności kształcących w zakresie wczesnej edukacji z siedmiu ośrodków akademickich: w Warszawie, Kielcach, Bydgoszczy, Piotrkowie Trybunalskim, Bielsko-Białej, Krakowie; trwa porządkowanie danych oraz przygotowanie do statystycznego opracowywania wyników.

– Stan prac zespołu zajmującego się opracowaniem wzorcowego programu studiów – modułu dotyczącego specjalności rozwijania kreatywności kandydatów na nauczycieli przedstawiła dr hab. prof. UWM Marzenna Nowicka: planuje się zebranie informacji z uczelni kształcących przyszłych nauczycieli przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej na temat treści kształcenia i faktycznie podejmowanych działań rozwijających kompetencje kreatywne przyszłych nauczycieli; poznanie oczekiwań dyrektorów szkół podstawowych w stosunku do zatrudnianych absolwentów uczelni wyższych i samych studentów; efektem działań będzie przygotowanie propozycji zmian w programach kształcenia na kierunkach/specjalnościach kształcących nauczycieli wczesnej edukacji.

– Stan zaawansowania prac zespołu badającego potencjał twórczy dzieci w wieku przedszkolnym przedstawiła dr hab. Jolanta Andrzejewska (w zastępstwie prof. UwB, dr hab. Janina Uszyńska-Jarmoc): opracowano narzędzia, przeprowadzono badanie pilotażowe obejmujące dzieci w wieku pięciu lat, trwa weryfikacja tworzonych narzędzi; w pierwszym kwartale 2015 roku planowane są badania główne.

9 marca 2015 roku – w programie: wykład dr hab. prof. APS Barbary Smolińskiej-Theiss na temat: *Dzieciństwo jako status społeczny. Edukacyjne przywileje dzieci klasy średniej*. Dyskusja dotyczyła dyskursu dziecka i dzieciństwa, uwarunkowań kulturowych, społecznych i politycznych oraz roli dyskursu dziecka w kształtowaniu współczesnej praktyki edukacji, a szczególnie w odniesieniu do 6-latków.

Drugą część posiedzenia ZEE poświęcono na pracę w zespołach problemowych, a następnie na wspólną dyskusję nad stanem zaawansowania prac, możliwościami i trudnościami związanymi z ich koordynacją, statystycznym opracowaniem wyników i publikacją. Wstępnie podano możliwości zaangażowania środków uczelnianych (i projektowych) na realizację podjętych badań.

15 czerwca 2015 roku – w programie: wykład dr hab. prof. APS Ligii Tuszyńskiej, która przedstawiła cele projektu *Edukacja środowiskowa dla zrównoważonego rozwoju w kształceniu nauczycieli* realizowanego przez zespół nauczycieli akademickich Zakładu Wczesnej Edukacji APS (zgodnie z umową Nr FSS/2014/HEI/W/0017/U/00290) wraz z partnerem z Uniwersytetu Agder dr Kirsti Vindal Halvorsen. Profesor zwróciła uwagę na wartości poznawcze realizowanego projektu w zakresie norweskiego „dyskursu dziecka i dzieciństwa” oraz „oficjalnego dyskursu edukacyjnego”. Zaprezentowała również niektóre wyniki pobytu zespołu projektowego w Uniwersytecie Agder i placówkach oświatowych w Kristiansand. Następnie przedstawiła cele szkolenia dla nauczycieli akademickich w ramach wspomnianego programu, które odbędzie się 26 października 2015 roku w APS. Dr hab. prof. APS Józefa Bałachowicz podkreśliła, iż zgodnie z ideą norweskich zajęć terenowych dla przedszkolaków i uczniów szkoły podstawowej zostanie zwrócona uwaga na założenie partycypacji dziecka w swoim rozwoju, wymiary społeczne i kulturowe zajęć przyrodniczych. Poproszono o rozpropagowanie tego zamierzenia wśród nauczycieli akademickich oraz sporządzono wstępną listę uczestników szkolenia.

Następnie przedstawiono wyniki prac zespołów problemowych. Należy dodać, że członkowie tych zespołów intensywnie pracowali poza posiedzeniami plenarnymi, wielokrotnie spotykali się w mniejszych grupach i wymieniali między sobą wyniki prac.

– Zespół badawczy pod kierunkiem prof. dr hab. Katarzyna Krasoń częściowo opracował i opublikował wyniki w czasopiśmie anglojęzycznym i planuje dalsze badania trzecioklasistów.

– Zespół prowadzący badania nad potencjałem twórczym dzieci w wieku przedszkolnym – pod kierunkiem dr hab. prof. UwB Janiny Uszyńskiej-Jarmoc przeprowadził badanie zasadnicze w grupie dzieci w wieku przedszkolnym, opracował zasady porządkowania wyników i przygotowania bazy danych, ustalił podział zadań dotyczących opracowania wyników i przygotowania tekstów do publikacji.

– Zespół badawczy obejmujący studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej – przyszłych nauczycieli, pracujący pod kierunkiem prof. dr hab. Irena Adamek, wykonał następujące prace: wyniki zostały opracowane statystycznie, ustalono wcześniej plan publikacji pt. *Kreatywność w percepcji przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji* i zasady przygotowania tekstów, przygotowano wstępną koncepcję poszczególnych rozdziałów, ustalono terminy ukończenia prac i przygotowania publikacji do druku (wstępnie publikacja zgłoszona do finansowania w APS).

– Zespół problemowy do opracowanie wzorcowego programu studiów – modułu dotyczącego specjalności oraz programu rozwijania kreatywności kandydatów na nauczycieli i nauczyciel – pod kierunkiem dr hab. prof. UWM Marzenny Nowickiej: zgromadził informacje z uczelni państwowych, zawodowych, niepublicznych na temat kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej (dr hab. prof. SGGW Ewa Skrzetuska), zbadano oczekiwania dyrektorów szkół podstawowych w stosunku do zatrudnianych absolwentów uczelni wyższych, zbadano oczekiwania studentów z wybranych uczelni wyższych (pod kierunkiem dr hab. prof. UZ Marzenny Magdy-Adamowicz). W dalszej kolejności planuje się przygotowanie zaleceń na temat zmian w programach kształcenia na kierunkach/specjalnościach kształcących nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.

W czasie posiedzenia podjęto też dyskusje nad projektem rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (projekt rozporządzenia z 30 marca 2015 r.). Przewodnicząca poinformowała również, iż opinię w imieniu KNP przygotowuje prof. zw. dr hab. Dorota Klus-Stańska. W czasie ogólnej dyskusji zwrócono uwagę na trzy zasadnicze kwestie:

– po pierwsze proponowane zmiany nie idą w kierunku podniesienia wymagań wobec nabywanych uprawnień do zawodu nauczyciela;

– po drugie nadal podtrzymują możliwość uzyskiwania kwalifikacji do nauczania przedmiotu lub prowadzenia zajęć na kursach kwalifikacyjnych, co budzi sprzeciw środowiska pedagogów;

– po trzecie istnieje konieczność powrotu do kształcenia nauczycieli dziecka na poziomie magisterskim ze względu na potrzebę gruntownego, profesjonalnego przygotowania nauczyciela, czego nie dają studia licencjackie.

Ustalono, iż wyniki dyskusji należy zawrzeć w opinii na temat projektu, jaką przygotowuje J. Bałachowicz we współpracy z dr hab. Jolantą Andrzejewską, dr hab. Marzenną Nowicką i dr hab. Agnieszką Weiner.

Ze względu na ostatnie posiedzenie (w tej formule organizacyjnej) dr hab. prof. APS Józefa Bałachowicz odniosła się do podjętych zobowiązań, stanu ich realizacji i terminarza dalszych prac. Zwróciła uwagę na niesłabnące zaangażowanie w prace zasadniczej grupy Członków ZEE. Podziękowała za dotychczasową pracę i przypomniała ustalenia zespołów problemowych.

W imieniu ZEE przewodniczącej i władzom APS za organizację, gościnność i udostępnienie reprezentacyjnej sali Senatu APS podziękowała prof. dr hab. Irena Adamek.

OPINIE I PROJEKTY PRZYGOTOWANE W RAMACH ZEE

Zespół Edukacji Elementarnej przygotował opinie dotyczące:

– programu autorstwa Anny Dzierzgowskiej, Joanny Piotrowskiej, Ewy Rutkowskiej pt. *Równościowe przedszkole. Jak uczynić wychowanie przedszkolne wrażliwym na płęć*,

– propozycji „Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół” – projekt z dnia 6 lutego 2014 roku. *Należy dodać, że uwagi dotyczące podstawy programowej edukacji wczesnoszkolnej w zasadniczej części zostały uwzględnione*,

– projektu *Ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o systemie informacji oświatowej w sprawie zapewnienie bezpłatnego podręcznika dla wszystkich uczniów*,

– projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudniać nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (projekt rozporządzenia z 30 marca 2015 r.)

PODSUMOWANIE

Należy podkreślić, iż formuła działania Zespołu została wypracowana w okresie prac inicjujących powołanie środowiskowego seminarium naukowego i kontynuowana z powodzeniem w ciągu dwóch lat. Efekty tych prac są i będą widoczne nie tylko w wynikach badań, ale także w procesie wsparcia młodszych pracowników naukowych i integracji osób o podobnych zainteresowaniach naukowych. Ponadto wielokrotnie dyskutowano nad możliwością powołania kierunku studiów: *pedagogika wczesnoszkolna* – zyskiem i zagrożeniami takiego

przedsięwzięcia dla obniżenia jakości kształcenia i zaangażowania nauczycieli – całego potencjału naukowego wydziałów/uczelni. Podejmowano również problemy żywotne dla dyscypliny i kształcenia nauczycieli (najczęściej wyłaniające się w ramach prac zespołów problemowych).

W pracach Zespołu EE brali udział pracownicy naukowo-dydaktyczni z 27 ośrodków w kraju. W posiedzeniach Zespołu uczestniczyli dwukrotnie: prof. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, członek KNP oraz prof. dr hab. Stefan Kwiatkowski, zastępca przewodniczącego KNP, prorektor APS.

Warszawa 14.07.2015 roku